

Керманічі УЦР розуміли значимість та практичну необхідність правового регулювання етнонаціональних відносин у поліетнічній державі, про що свідчать наполегливі теоретичні пошуки, які набули правового оформлення в Універсалах, Конституції УНР і Законах «Про національно-персональну автономію», «Про громадянство УНР», «Про реєстрацію громадянства УНР».

Таким чином, УЦР вдалося зробити помітні кроки на шляху створення правового фундаменту державної етнополітики. Звичайно, належно унормувати правовий статус національних меншин за такий короткий період функціонування УЦР практично не було можливо. Оскільки існуючі проблеми внутрішнього протистояння різних політичних сил, постійної загрози зовнішньої інтервенції не давали змоги реалізувати основні завдання щодо забезпечення прав національних меншин.

Список використаних джерел:

1. Макаренко Т.П. Національна політика Центральної Ради в умовах незалежності УНР (січень – квітень 1918 р.) / Т.П. Макаренко // Історичні записки. Збірник наукових праць. Луганськ, 2003. – 300 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-190.html>
2. Надання прав національним меншинам в Україні: актуальні проблеми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18424/
3. Нова Рада. – 1917. – 27 квітня.
4. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2 т. – К., 1996. – 509 с.
5. ЦДАВОУ. – Ф.2592. – Оп. – Спр. – Арк.17-17 зв.
6. Права национальных меньшинств и граждан УНР. – К., 1918. – 26 с.
7. Дорошенко Д. Історія України (1917 – 1923). – Ужгород: Червона калина, 1932. – Т.1. Доба Центральної Ради. – 452 с.

УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ЯК ВІХА В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОМУ ВІДРОДЖЕННІ

РУМ'ЯНЦЕВ Вячеслав Олексійович,
*д.ю.н., професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
професор кафедри історії держави і права
України та зарубіжних країн Національного
юридичного університету ім. Я. Мудрого*

Багатовікова історія українського державотворення знає чимало героїчних сторінок. Важливою подією в цій історії є період після лютневої революції 1917 р., коли була утворена Центральна рада, яка поставила на порядок денний проблему національно-державного відродження України. Центральна рада, спираючись на попередню громадсько-політичну думку та програмні положення українських політичних партій, сформувала і активно домагалася запровадження в життя ідеї набуття Україною широкої

національно-територіальної автономії.

З перемогою лютневої революції 1917 р. було потрібне створення певного осередку, що об'єднав би на більш високому рівні усі українські сили. Таким осередком стала Українська Центральна Рада, заснована 4 березня 1917 р. з ініціативи Товариства Українських Поступовців. Крім членів ТУП до Центральної Ради увійшли представники різних українських політичних груп та організацій: військових, робітничих, кооперативних, студентських, православного духовенства Києва, Українського наукового товариства тощо. Таким чином, утворення Центральної ради стало об'єднанням національних сил в Україні в загальноукраїнський громадсько-політичний центр. 7 березня 1917 р. було обрано керівництво Центральної Ради. Її головою став видатний історик України, відомий громадський діяч Михайло Сергійович Грушевський, його заступником – В. Науменко, товаришами голови – Д. Антонович і Д. Дорошенко.

Відразу після свого утворення Центральна рада взялася до справи національно-державного відродження в Україні. Вже 9 березня вона видала відозву «До Українського народу», в якій висувала вимогу до Тимчасового уряду щодо автономії України в складі Росії та використання української мови в державних, судових та освітніх установах.

Перша інформація про утворення Центральної ради стала поштовхом для українських організацій на місцях, котрі заявляли про її визнання як верховного, тимчасового українського національного уряду. Зі свого боку Центральна рада для виявлення ступеня самосвідомості мас призначила на 19 березня 1917 р. в Києві маніфестацію, яка стала дуже важливою подією, навіть кульмінаційним моментом подій. У ній взяло участь понад 100 тисяч чоловік.

Навесні 1917 р. у Києві бурхливо розвивається громадське життя.

Масові мітинги і маніфестації свідчили про те, що ідея автономії отримала широке розповсюдження серед різних верств населення України.

Для розуміння розвою подій і діяльності Центральної Ради в напрямі національно-державного відродження України треба поглянути на політичні партії, представники яких засідали в Центральній Раді, бо саме їх програми визначали перші кроки Центральної Ради, згодом – уряду автономної України, а в подальшому – Української Народної Республіки і ті рішення, які вони приймали.

За твердженням В. Винниченка, до складу Центральної Ради входили «українські політичні партії, переважно соціалістичні». Тому саме їх програми в галузі національно-державного відродження України заслуговують на пильну увагу.

Після лютневої революції 1917 р. Українська соціал-демократична робітничка партія швидко посіла провідну роль в українському визвольному русі. Вона виступала за федеративний устрій Російської республіки з національно-територіальною автономією України. Українська партія соціалістів-федералістів у національному питанні також ставила вимогу автономії України і перебудови Росії на засадах федералізму. Українська партія соціалістів-революціонерів на своєму установчому з'їзді у квітні 1917 р. висловила за «негайне переведення в життя широкої національно-територіальної автономії України із забезпеченням прав національних меншостей і негайне скликання територіальної Української Установчої Ради для вироблення основ і форми автономії».

Величезний вплив на хід і зміст українського національно-державного відродження в цей період мали погляди його провідних діячів, які перебували в авангарді національно-визвольного руху. У цьому контексті особливо цікаві погляди М. С. Грушевського – відомого українського історика, громадського і державного діяча України.

Знаючи досконало політико-громадський устрій українського народу в різні періо-

ди його існування, М. Грушевський констатував, що устрій цей не завжди відповідав ідеалам самого народу. У цьому М. Грушевський вбачав одну з головних причин трагічних сторінок його історії, гальмування його поступу. М. Грушевський підкреслював, що в тих випадках, коли державно-політичний устрій виростає на ґрунті народному, створюється народом, відповідає народним потребам, народні маси сприймають все це як своє, і, навпаки, якщо цей устрій перенесено звідкись, «накинута» народу, то народні маси повстають проти такого устрою.

При цьому М. Грушевський добре усвідомлював необхідність доведення до широких мас населення основних засад української державницької ідеї, з тим, щоб дати їм провід і залучити до справи її практичної реалізації. Тому не випадково навесні 1917 р. з'явилась ціла низка невеличких за обсягом, але багатих за змістом, зрозумілих широкому загалу статей М. Грушевського з приводу національно-політичних і соціально-економічних перетворень в Україні. В них М. Грушевський виклав засади теоретичних і практичних заходів з розбудови української автономії у складі демократичної федеративної Російської республіки, які Центральна Рада здійснювала протягом свого існування.

Що ж конкретно до національно-територіальної автономії, то її зміст М. Грушевський розкриває на прикладі самої України. «Українці хочуть, щоб з українських земель Російської держави була утворена одна область, одна національна територія». До неї мали увійти губернії цілковито або в переважній частині українські: Київська, Волинська, Подільська, Херсонська, Катеринославська, Чернігівська, Полтавська, Харківська, Таврійська й Кубанська. «Ся українська територія, – зазначав М. Грушевський, – має бути організована на основах широкого демократичного (нецензового) громадського самопорядкування. Вона має вершити у себе вдома всякі свої справи – економічні, культурні, політичні, содержувати своє військо, розпоряджатися своїми дорогами, своїми доходами, землями і всякими натуральними багатствами, мати своє законодавство, адміністрацію і суд». І тільки в певних справах, «спільних для всієї Російської держави, вона має приймати постанови загального її представительства, в котрім братимуть участь представники України пропорціонально її людності».

Водночас, добре усвідомлюючи, що автономний статус - це тільки початок справи, М. Грушевський звертав увагу на те, що «нова» Україна повинна стати демократичною республікою, в якій були б гарантовані свободи слова, зібрань, спілок, совісті, а також загальне, рівне, пряме й таємне виборче право.

Значну увагу М. Грушевський приділяв визначенню завдань України у контексті майбутнього розвитку всієї Російської держави, стосунків між суб'єктами федерації, яка мала бути створена. Майбутню Російську федерацію М. Грушевський бачить, насамперед, демократичною республікою, оскільки добре усвідомлює, що в іншому випадку українська автономія і, взагалі, будь-яка інша свобода залишаться лише мрією.

Що стосується розподілу компетенції між українською автономією та федеральним центром, М. Грушевський вважав, що «загальнодержавними мають бути справи: війни і миру, міжнародні договори, завідування збройними силами республіки, пильнування одностайної монети, міри, ваги, митових оплат, нагляд за поштами, телеграфами й залізницями держави, надання певної одностайності карному і цивільному праву країв, стеження за додержанням певних принципів охорони прав національних меншостей в крайовім законодавстві. А все, не обняте загальним законодавством республіки, належатиме до законодавства крайового».

Розвиток подій переконливо доводить, що Центральна Рада діяла належним чином. Одразу ж після свого заснування вона надіслала голові Тимчасового уряду князю

Г. Львову та міністру юстиції О. Керенському вітальну телеграму з висловленням надії, що «в свободной России будут удовлетворены все законные интересы украинского народа». 22 березня 1917 р. Центральна Рада видала відозву до українського народу, в якій оголосила «пробудження до нового, вільного творчого життя».

Така позиція Центральної Ради отримала підтримку широкого українського загалу, яка висловлювалась на маніфестаціях, мітингах і демонстраціях. До Києва направлялися представники українських громад із місць з проханням, включити їх до складу Центральної Ради як членів. І такі доповнення було зроблено.

Таким чином, утворення Центральної Ради і висунуте нею гасло широкої національно-територіальної автономії України стали в розвитку української національно-державної ідеї закономірною, підготовленою попереднім розвитком подією, яку очікував і підтримав широкий український загал.

Але з самого початку свого існування Центральна Рада опинилася в складному становищі: з одного боку, її поява і намагання здобути для України автономію відбивали прагнення українського народу, з іншого ж боку, в строго юридичному розумінні, Центральна Рада була громадською організацією, в якій засідали окремі політичні діячі, представники політичних партій і громадських організацій, які «не мали безпосереднього мандата народу говорити від його імені».

Розуміючи це, Центральна Рада вирішує скликати Український національний конгрес, який мав стати першим представництвом українського народу, виразником його волі, передати Центральній раді своє повновладдя і підтримати її вимоги.

Напередодні скликання конгресу питання про автономію України перебувало в центрі суспільної уваги.

6 квітня 1917 р. в Києві розпочав роботу Український національний конгрес. Конгрес виявився велелюдним. На нього з'їхалось близько 900 делегатів, представників від усіх українських губерній, українських громад поза межами України, різноманітних верств населення, багатьох політичних партій і рухів. Ці представники були речниками волі значної частини українського народу, а сам Конгрес став яскравим виявом ідеї відродження української державності.

Із тем доповідей видно, що ідея федералізму, яка була провідною в суспільно-політичній думці України в другій половині XIX ст. і займала провідне місце в програмних положеннях українських політичних партій зумовлене те, що Конгрес не пішов далі вимоги національно-територіальної автономії для українців та інших народів Росії і закликав активно творити підвалини автономного устрою України.

Резолюції Конгресу були лаконічними і конкретними. Головний наголос в них робився на тому, що тільки широка національно-територіальна автономія України забезпечить потреби всіх народів і народностей, що живуть на її землі, що єдиною відповідною формою державного устрою Росії є федеративна демократична республіка, а одним з головних принципів автономії – повне забезпечення прав національних меншостей.

Така позиція не викликала протидії з боку Тимчасового уряду. Представник Тимчасового уряду у Київській губернії комісар М. Суковкін у промові на конгресі палко підтримав прагнення українського народу до автономії. Підкреслив, що останнє слово тут належить Установчим Зборам.

Таким чином, початковий період діяльності Української Центральної Ради (від її утворення до середини 1917 р.) став важливою віхою в історії українського державотворення на початку XX ст. Підготовлена попереднім багатовіковим розвитком суспільно-політичної думки та практики ідея українського національно-державного відродження

після лютневої революції 1917 р. отримала практичні можливості для реалізації. Провідником цієї ідеї стала Центральна Рада, яка в цьому питанні спиралася на стихійну підтримку українського народу, а згодом на підтримку першого представницького органу українського національного руху – Українського національного конгресу.

Список використаних джерел:

1. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
2. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2 Від середини XVII ст. до 1923 р.– К., 1995.
3. Українська Центральна Рада. Док. і матеріали. У двох томах. – Т. 1. – К., Наук. думка, 1996.
4. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції березень 1917 – грудень 1919 р.). – У 3-х ч.
5. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. – К., 1992.
6. Багатопартійна українська держава на початку ХХ ст. – К., 1993.
7. Лисяк-Рудницький І. Четвертий Універсал та його ідеологічні попередники // Історичне есе. У 2 т. – К., 1992.
8. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. – К., 1993.

ВИСВІТЛЕННЯ СЕЛЯНСЬКОГО ПОВСТАНСЬКОГО РУХУ КИЇВЩИНИ 1917 – 1921 РОКІВ

РЯБОВ Олександр Анатолійович,
*здобувач кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

Відразу після поразки Української революції події селянського повстанського руху 1917 – 1921 рр. Київщини викликали широкий інтерес серед дослідників та самих учасників. В цьому контексті приваблювали перш за все його регіональні особливості, зокрема одного з найактивнішого повстанського краю – Київщини. Аналіз тогочасних праць дає можливість твердити, що формування джерельної бази повстанства означеного часу розпочалось водночас із розгортанням самого селянського повстанського руху. Серед них найперше – це спогади та публіцистично-пропагандистські праці. Незважаючи на досить малу ступінь науковості праць такого жанру, все ж ми не можемо залишати їх поза увагою, адже вони значною мірою є джерелом дослідження та висвітлення повстанського руху на Київщині, оціночним матеріалом селянського повстанського руху у період Української революції 1917 – 1921 рр. взагалі. З початком 1920-х років з'являються праці більш наукового характеру.

У цілому історико-політичні та ідеологічні обставини зумовили формування протилежних напрямів у дослідженні селянського повстанського руху в Україні 1917 – 1921 рр. Сучасні дослідники виділяють два: національно-державницький та марксистський (або радянський), які на їх думку сформувались вже на середину 1920-х років [1, с. 28]. Історіографічний огляд праць щодо повстанського руху селян Київщини переко-